

УДК 364

DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2023.01.118>

Пилипенко Любомир Миколайович

*доктор економічних наук, професор,
директор Інституту адміністрування,
державного управління та професійного розвитку
Національного університету “Львівська політехніка”
ORCID: 0000-0003-4306-7531
e-mail: liubomyr.m.pylypenko@lpnu.ua*

Змисна Ірина Іванівна

*аспірант кафедри адміністративного
та фінансового менеджменту
Інституту адміністрування, державного управління
та професійного розвитку
Національного університету “Львівська політехніка”
ORCID: 0009-0006-1949-5324
e-mail: iryna.i.zmysna@lpnu.ua*

**СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ І ФУНКЦІЇ
СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

Розглянуто сутність соціальних послуг як основного інструмента системи соціального захисту населення в Україні. Представлено класифікацію соціальних послуг за ознаками спрямованості, типу, місця і терміну надання. Запропоновано доповнити імперативну класифікацію видами соціальних послуг відповідно до індивідуальних потреб їхніх реципієнтів. Визначено функції соціальних послуг у системі соціального захисту населення України.

Ключові слова: соціальні послуги; соціальний захист; соціальне забезпечення.

Постановка проблеми. Екстенсивна соціальна політика України, успадкована від радянських часів, зокрема через прояв турботи держави про своїх громадян шляхом надання великої кількості пільг, дотацій і соціальних переваг без урахування фінансових можливостей бюджету, становить загрозу економічній стабільності України. Особливо це проявляється тепер, коли воєнна агресія російської федерації проти України обумовила додаткові масштабні виклики системі соціального захисту та соціального забезпечення населення. Руйнування житлової інфраструктури, вбивства мирних жителів, внутрішня міграція та еміграція мільйонів громадян України до Польщі, Румунії, Словаччини та багатьох інших країн Європи і світу, сотні загиблих та поранених дітей, численні

втрати українських військових, руйнування підприємств і втрата робочих місць, а отже, й основного заробітку громадян – всі ці жахіття стали реаліями сьогодення українців. Громадяни опинилися у складних життєвих обставинах та не здатні частково або повністю самостійно забезпечувати свою життєдіяльність та членів своїх сімей, що завдало та продовжує завдавати непоправної шкоди соціальній безпеці України. Всі ці та інші аргументи обумовлюють необхідність перегляду складових діючої соціальної системи для забезпечення можливостей людині жити повноцінним і самостійним життям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблематики статті. Соціальні послуги в усьому світі вважаються необхідною функцією суспільства і механізмом, за допомогою якого уряди можуть вирішувати суспільні проблеми. Соціальні послуги визначають як державні послуги, призначені для надання підтримки та допомоги особам, які зіткнулися з особливими проблемами – фізичні або розумові вади, відсутність грошей або економічної підтримки тощо.

Поряд з терміном “соціальні послуги” часто використовуються й інші терміни, такі як “соціальне забезпечення”, “соціальний захист”, “соціальна допомога”, “соціальний догляд” і “соціальна робота”, що є подібними за ознаками та характеристиками. Дослідження сутності терміна “соціальні послуги” в міжнародному контексті свідчить, що трактування його у конкретній країні визначається її історією, культурними особливостями, політичною системою та рівнем економічного розвитку. В Україні “соціальна послуга” – це поняття, яке не є тотожним поняттям “соціальна допомога”, “соціальні виплати” чи “адміністративна послуга соціального спрямування”. Для визначення сутності поняття “соціальна послуга” доцільно розглянути його тлумачення у наукових працях.

К. В. Дубич формулює визначення соціальних послуг як сукупність заходів, які спільно формують та вживають органи державної влади, фізичні особи та недержавні організації для пом’якшення або подолання складних життєвих обставин, соціального становища окремих осіб чи груп населення та повернення їх до повноцінної життєдіяльності [2].

Б. І. Сташків визначає соціальні послуги як об’єкт правовідносин, врегульований нормами права соціального забезпечення, згідно з якими уразливі групи населення мають відповідне право звертатися до надавачів соціальних послуг із вимогою про надання конкретного виду соціальної послуги [16].

В. М. Литвиненко вважає, що зміст поняття “соціальна послуга” полягає у забезпеченні нормальної життєдіяльності будь-якої особи, яка

потрапила в складну життєву обставину, через надання необхідних їй різного змісту корисних дій, підібраних у конкретному індивідуальному порядку [3].

На думку Ю. В. Горемикіної, соціальні послуги – це різнобічні заходи, що їх здійснюють державні установи та недержавні організації на професійних та волонтерських засадах для профілактики виникнення складних життєвих обставин та допомоги у прискоренні вичерпання цих обставин чи мінімізації їх наслідків особам і сім'ям, які не в змозі самотійно подолати складні життєві обставини та потребують сторонньої допомоги [1].

Ю. О. Ткаченко визначає соціальні послуги як діяльність держави та інших економічних суб'єктів, яка пов'язана з колективним споживанням та спрямована на стабілізацію і підвищення доходів економічних суб'єктів у разі їх недостатності для забезпечення нормального накопичення людського капіталу [17].

У формулюванні змісту поняття “соціальна послуга” спільним для проаналізованих вище визначень науковців є розгляд соціальних послуг як заходів чи дій, організованих відповідними інституціями на благо особи чи сім'ї, кінцева мета яких – можливість вести повноцінне, гідне життя. Для комплексного наукового аналізу сутності поняття “соціальна послуга” актуальним є його дослідження у контексті практичного інструменту забезпечення в Україні можливості жити безпечним, стабільним життям.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Державна система соціального захисту в Україні є досить розгалуженою та охоплює: соціальні пільги [8]; соціальні допомоги та компенсаційні виплати [6, 5]; соціальне страхування та пенсійне забезпечення [11]; соціальні послуги; інші програми та заходи соціального захисту. Домінуючу роль у цій системі відіграють пільги та виплати, що зумовлює необхідність її якнайшвидшого реформування, оскільки в існуючому вигляді ця система – непосильний фінансовий тягар для бюджету України. В умовах війни та згодом, у період відбудови (відновлення), існуватиме нагальна потреба в економії, раціональному використанні бюджетних коштів шляхом розроблення та впровадження ефективних і дієвих механізмів державного управління, зокрема й системою соціального захисту населення.

Оптимізація соціальних видатків, осучаснення та підвищення ефективності системи соціального захисту населення в Україні можливі через забезпечення надання населенню доступних, інклюзивних, ефективних і якісних соціальних послуг, що актуалізує проведення наукових досліджень цього процесу, його сутності, функцій, механізмів та інструментів.

Мета дослідження. Розглянути сутність поняття соціальних послуг, їх класифікацію та функції, які вони виконують у системі соціального захисту населення України, та упорядкувати перелік соціальних послуг відповідно до категорій їх отримувачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативне визначення соціальної послуги наведено в Законі України “Про соціальні послуги” від 17.01.2019 р. № 2671-VIII, згідно з яким це дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб чи сімей, які в них перебувають. Складні життєві обставини, згідно з трактованим законом, – це обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров’я та розвиток особи, функціонування сім’ї, які особа чи сім’я не може подолати самостійно [12].

Законом України “Про соціальні послуги” запроваджено чимало нововведень: нові терміни та визначення, класифікацію соціальних послуг; новий підхід до оцінювання потреб особи у соціальних послугах; реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг, дані якого є конфіденційними і підлягають захисту згідно із Законом України “Про захист персональних даних” від 01.06.2010 р. № 2297-VI [9].

Соціальні послуги підбирають індивідуально, залежно від потреб особи чи сім’ї, та надають до подолання або мінімізації наслідків складної життєвої ситуації. Для упорядкування процесу планування, організації надання та моніторингу якості соціальних послуг законом встановлена їх класифікація (див. рисунок).

Класифікація соціальних послуг [12]

Залежно від спрямованості, типу, місця та терміну надання, соціальні послуги мають:

- 1) попереджати виникнення вразливості особи чи сім'ї;
- 2) сприяти подоланню або мінімізувати наслідки складних життєвих обставин для особи чи сім'ї;
- 3) надавати постійну або систематичну комплексну допомогу особі чи сім'ї;
- 4) забезпечувати належні умови проживання (перебування) особи чи сім'ї;
- 5) інформувати населення про соціальні послуги у формі, доступній для сприйняття;
- 6) відповідати часовим нормам.

Відповідно до звернення особи, надавач соціальних послуг визначає перелік, зміст та обсяг соціальних послуг із урахуванням об'єктивних факторів (стан здоров'я, вік, наявність інвалідності, безробіття, наслідків насильства тощо), що спричинили складні життєві обставини [10]. Оскільки основною метою надання соціальних послуг є покращення якості людського життя, протистояння демографічним змінам, посилення рівня соціального захисту, сприяння скороченню бідності, подолання дискримінації в усіх її формах, на нашу думку, доречно унормувати перелік соціальних послуг відповідно до категорій їх отримувачів, а саме:

1) соціальні послуги, які забезпечують рівні можливості для вразливих груп населення, а саме осіб із інвалідністю та осіб похилого віку. Інвалідність та похилий вік – це особливості, які неможливо подолати, а лише мінімізувати їхній вплив на життя людини. Тому до цієї групи доречно віднести соціальні послуги з догляду вдома, підтриманого проживання, послуги для підвищення самостійності, зайнятості, освіти, комунікації, послуги з догляду за непрацездатними членами родини тощо;

2) соціальні послуги, які забезпечують найкращі пріоритети інтересів дитини – соціальні послуги для родин із дітьми за місцем проживання, розвиток сімейних форм виховання замість інституційних, мережа опікунських центрів для підтримки родин, які виховують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновителів тощо;

3) соціальні послуги, спрямовані на підтримку осіб зі спеціальним правовим статусом, набутим відповідно до історичних подій (жертви тоталітарно-комуністичного режиму, постраждалі від аварії на ЧАЕС та учасники її ліквідації, постраждалі від воєнних дій та учасники воєн, революцій, внутрішньо переміщені особи тощо), – медична, реабілітаційна, психосоціальна підтримка, працевлаштування, забезпечення житлом тощо;

4) соціальні послуги для підтримки добробуту родин, виведення їх зі стану бідності – стимулювання зайнятості та підприємництва, універсальна соціальна допомога на основі доходів, а не статусів;

5) соціальні послуги, зорієнтовані на вирішення інших наявних викликів соціального захисту (насильство у всіх його проявах, торгівля людьми, алкогольна залежність, наркотична залежність, геймінгові розлади, ВІЛ-інфікованість, бездомність, злочинність (особливо дитяча) тощо).

На нашу думку, запропонована класифікація дасть змогу забезпечити надання соціальних послуг тим, хто їх потребує, у конкретному обсязі та сприятиме розвитку мережі надавачів соціальних послуг із урахуванням особливостей і потреб різних реципієнтів.

Для комплексної та цілісної характеристики соціальних послуг доцільно визначити функції, які вони виконують для забезпечення достатнього життєвого рівня громадян. У науці публічного управління та адміністрування цій тематиці приділено небагато уваги, тому застосовуючи загальнонауковий метод аналогії, на основі огляду та вивчення наукових трактувань функцій права на соціальний захист та функцій соціальної роботи, можна визначити такі функції соціальних послуг:

– превентивна функція – виражається у встановленні та впровадженні профілактичних і запобіжних заходів, метою яких є усунення (витіснення) шкідливих, небажаних для особи чи сім'ї чинників або відносин, їх обмеження та забезпечення умов для збереження нормального рівня життя і здоров'я людини;

– реабілітаційна функція – забезпечує підтримку соціального становища особи під час настання складної життєвої ситуації. Основною метою цієї функції є повне або часткове відновлення повноцінної життєдіяльності людини, що дасть їй змогу інтегруватися в суспільство, соціалізуватися, тобто спілкуватися, навчатися, працювати, самостійно себе обслуговувати;

– комунікативна функція – забезпечує налагодження взаємодії між отримувачами та надавачами соціальних послуг;

– правозахисна функція – спрямована на відстоювання прав та інтересів особи на основі державних і міжнародних правових документів.

Визначені функції соціальних послуг повинні попередити, пом'якшувати або захистити від наслідків негативних соціальних явищ людину та дають змогу: вивчити причини, що перешкоджають досягненню бажаного рівня соціальної захищеності чи стабільності осіб та сімей;

визначити фактори, які сприяють успішному виведенню цих осіб чи сімей із кризових ситуацій.

Таким чином, соціальна послуга – це елемент системи соціального захисту населення, який повинен сприяти позитивним соціальним змінам у суспільстві та бути спрямованим на вирішення проблем людини, відновлення її здатності функціонувати у суспільстві і виконувати відповідну в ньому роль.

Висновки із дослідженого матеріалу і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Впродовж останніх років відбулися суттєві зміни законодавчих і нормативно-правових засад функціонування системи соціального захисту населення. Ухвалення Закону України “Про соціальні послуги” та відповідних йому підзаконних нормативних актів передбачає зміну підходів до функціонування системи соціального захисту населення, а саме перехід від превалюючого інструмента грошових допомог (соціальних виплат, пільг, субсидій тощо) до надання соціальних послуг. Особливої актуальності ці зміни набувають в умовах воєнного стану, який вимагає регулювати економічні процеси, встановлювати і застосовувати справедливі та ефективні форми перерозподілу доходу з метою забезпечення добробуту всіх громадян.

Результати дослідження сутності поняття “соціальна послуга” вказують на її істотну відмінність від попередніх підходів соціального захисту та соціального забезпечення населення. Встановлено, що, відповідно до законодавчо-нормативних документів, соціальні послуги класифікують за спрямованістю, типами, місцем і термінами надання. Існуючу класифікацію соціальних послуг запропоновано доповнити ознакою індивідуальних потреб отримувачів (реципієнтів) цих послуг. Із застосуванням загальнонаукового методу аналогії визначено чотири функції соціальних послуг – превентивну, реабілітаційну, комунікативну, правозахисну.

Перспективи подальших досліджень за цією тематикою пов’язані з організацією процесу надання соціальних послуг, зокрема з урахуванням міжнародного досвіду функціонування системи соціальних послуг, її інституційного забезпечення в Україні тощо.

Список використаної літератури

1. Горемикіна Ю. В. Теоретичні засади визначення сутності ключових понять у системі надання соціальних послуг // Глобальні та національні проблеми економіки 2017. № 15. С. 461–468. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/93.pdf>.

2. Державне управління соціальними послугами: термінологічний аналіз / К. В. Дубич // Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С. 47–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_8.

3. Значення соціальних послуг як одного із видів соціального захисту / В. М. Литвиненко // Молодий вчений. 2014. № 7(1). С. 153–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_7%281%29_43.

4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.

6. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю : Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>.

7. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>.

8. Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2015-%D0%BF#Text>.

9. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

10. Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>.

11. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>.

12. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/conv#Text>.

13. Семігіна Т. Сучасна соціальна робота. К. : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

14. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. К. : Центр громадської експертизи, 2009. 104 с.

15. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки : монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова [та ін.]; Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. К. ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.

16. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навч. посіб. Чернівці: ПАТ "ПВК "Десна", 2016. 692 с. ISBN 978-966-502-579-5.

17. Ткаченко Ю. О. Теоретичні підходи до визначення сутності та особливостей соціальних послуг // Науковий вісник Полтавського ун-ту споживчої кооперації України. Серія "Економічні науки". 2010. Ч. III. № 4(43). С. 36–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2010_4%283%29_8.

18. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
19. Ярошенко І. С. Навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2005. 232 с.

Pylypenko Liubomyr Mykolayovych

*Doctor of economic sciences, professor,
director of the Institute of Public Administration, Governance and Professional
Development of Lviv Polytechnic National University*
ORCID: 0000-0003-4306-7531
e-mail: liubomyr.m.pylypenko@lpnu.ua

Zmysna Iryna Ivanivna

*postgraduate student of the department
of administrative and financial management
Institute of Public Administration, Governance and Professional Development
of Lviv Polytechnic National University*
ORCID: 0009-0006-1949-5324
e-mail: iryna.i.zmysna@lpnu.ua

**ESSENCE, CLASSIFICATION AND FUNCTIONS
OF SOCIAL SERVICES IN UKRAINE**

Formulation of the problem. The extensive social policy of Ukraine, inherited from Soviet times, in particular due to the manifestation of the state's concern for its citizens by providing a large number of benefits, subsidies and social advantages without taking into account the financial capabilities of the budget, poses a threat to the economic stability of Ukraine. This is especially evident now, when the military aggression of the Russian Federation against Ukraine caused additional large-scale challenges to the system of social protection and social security of the population. Citizens have found themselves in difficult life circumstances and unable to partially or fully provide for themselves and their family members, which has caused and continues to cause irreparable damage to the social security of Ukraine. All these and other arguments determine the need to review the components of the current social system to ensure opportunities for a person to live a full and independent life.

Analysis of recent research and publications. Social services are seen throughout the world as a necessary function of society and a mechanism by which governments can address societal problems. The study of the essence of the term "social service" in the international context shows that its interpretation in a specific country is determined by its history, cultural features, political system and level of economic development. The results of the study of the essence of this concept in the scientific works of Ukrainian scientists testify to the consideration of social services as activities or actions organized by relevant institutions for the benefit of an individual or a family, the ultimate goal of which is the opportunity to lead a full, dignified life.

Presenting main material. The article analyses the Law of Ukraine “On Social Services”, defines the essence of the concept of “social service”, and classifies social services in accordance with legislative and regulatory documents. It is proposed to supplement the existing classification with a sign of individual needs of recipients of these services.

The functions of social services are defined, which should warn, mitigate or protect a person from the consequences of negative social phenomena. The proposed functions make it possible to: study the reasons preventing the achievement of the desired level of social security or stability of individuals and families; determine the factors that contribute to the successful removal of these individuals or families from crisis situations.

The definition of “social service” is formulated based on the results of the research.

Conclusions. The purpose of providing social services is to improve the quality of human life, resist demographic changes, increase the level of social protection, help reduce poverty, and overcome discrimination in all its forms. The guarantee and prerequisite for the establishment of an effective institutional system of providing social services is the adequate establishment of their essence, classification and definition of the functions they must perform in the system of social protection and social security of the population.

Key words: social services; social protection; social security.

References

1. Horemykina, Yu. V. (2017). Teoretychni zasady vyznachennia sutnosti kliuchovykh poniat u systemi nadannia sotsialnykh posluh // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. No. 15. S. 461–468. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/93.pdf>.
2. Derzhavne upravlinnia sotsialnymy posluhamy: terminolohichniy analiz. (2014) / K. V. Dubych // Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka. No. 1. S. 47–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_8.
3. Znachennia sotsialnykh posluh yak odnogo iz vydiv sotsialnoho zakhystu. (2014) / V. M. Lytvynenko // Molodyi vchenyi. No. 7(1). S. 153–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_7%281%29__43.
4. Konstytutsiia Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Pro derzhavnu dopomohu simiam z ditmy: Zakon Ukrainy vid 21.11.1992 r. No. 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.
6. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu osobam, yaki ne maiut prava na pensiiu, ta osobam z invalidnistiu: Zakon Ukrainy vid 18.05.2004 r. No. 1727-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>.
7. Pro zatverdzhennia Klasyfikatora sotsialnykh posluh: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 23.06.2020 r. No. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>.
8. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia pilh okremym katehoriiam hromadian z urakhuvanniam serednomisiachnoho sukupnoho dokhodu simi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 04.06.2015 r. No. 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2015-%D0%BF#Text>.
9. Pro zakhyst personalnykh danykh: Zakon Ukrainy vid 01.06.2010 r. No. 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

10. Pro orhanizatsiiu nadannia sotsialnykh posluh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.06.2020 r. No. 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>.

11. Pro pensiine zabezpechennia: Zakon Ukrainy vid 05.11.1991 r. No. 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>.

12. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 r. No. 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/conv#Text>.

13. Semyhina, T. (2020). Suchasna sotsialna robota. Kyiv: Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu, 2020. 275 s. ISBN 978-966-64-097-8.

14. Systema sotsialnoho zakhystu ta sotsialnoho zabezpechennia v Ukraini. Realnyi stan ta perspektyvy reformuvannia. (2009). K. : Tsentri hromadskoi ekspertyzy. 104 s.

15. Stan ta perspektyvy sotsialnoi bezpeky v Ukraini: ekspertni otsinky: monohrafiia. (2018) / O. F. Novikova, O. H. Sydoruk, O. V. Pankova [ta in.]; Lvivskiy rehionalnyi instytut derzhavnoho upravlinnia NADU; NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti. K. ; Lviv : LRIDU NADU. 184 s.

16. Stashkiv, B. I. (2016). Pravo sotsialnoho zabezpechennia. Zahalna chastyna : navch. posib. Chernihiv : PAT "PVK "Desna". 692 s. ISBN 978-966-502-579-5.

17. Tkachenko, Yu. O. (2010). Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti ta osoblyvosti sotsialnykh posluh // Naukovyi visnyk Poltavskoho un-tu spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy. Seriia "Ekonomichni nauky". 2010. Ch. III. No. 4(43). S. 36–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2010_4%283%29__8.

18. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Iaroshenko, I. S. (2005). Navchalnyi posibnyk. K. : KNEU. 232 s.